

УДК 316.62:796

Самоорганізаційна взаємодія як чинник виживання фанатських груп

С.С. БАРАНОВА

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

Авторське резюме

У сучасній Україні представники суспільного руху футбольних фанатів продемонстрували свою спроможність до швидкої та ефективної самоорганізації, виступивши в якості потужних акторів суспільних перетворень. В даній статті самоорганізаційна взаємодія позиціонується як чинник виживання груп футбольних фанатів. Для таких груп самоорганізаційні та саморегуляційні процеси стають невід'ємною складовою їх функціонування та виживання.

Особливо це питання є актуальним для фанатських груп та організацій в умовах ліквідації футбольного клубу, коли їх подальше існування підтверджується наявністю візуальних маркерів у соціальному просторі міста на противагу згасанню проявів культури активного футбольного фанатіння.

На початку автор розглядає типи виживання соціальних груп, запропонованих Е.Берном, та співвідносить їх з футбольними фанатами. Наступним кроком автор звертається до Парсонівського розуміння виживання системи, смертності групи та механізмів виживання групи.

Також у даному дослідженні проблема виживання соціальних груп згадана в межах синергетики. Виживання груп футбольних фанатів представляється як результат подолання внутрішньої ентропії. Крім цього, наприкінці статті проаналізована реалізація ціннісних засад існування груп самоорганізованих футбольних фанатів, їх функції для групи та окремих її членів. Саме в такий спосіб визначається роль самоорганізації як чинника виживання груп футбольних фанатів.

Ключові слова: самоорганізація; саморегуляція; соціальна група; футбольний фанат; самоідентифікація; групова ідентичність; виживання групи

Self-organizational interaction as a factor of fan groups survival

S.S. BARANOVA

Taras Shevchenko national university of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Abstract

In the modern Ukrainian society members of the football fan social movement in general and specific groups which are a part of it demonstrate their capability for a prompt and effective self-organization. They act as powerful actors of social changes. The structure of the football fan social movement embraces very particular social groups with specific, often negative public perception. That is why the problem of their survival is very significant. Especially this question is relevant for the fan groups and organizations in the response to elimination of the football club that they are supporting. In such conditions, their continued existence is confirmed by the presence of visual markers in the public space of the city and activity in social networks.

In this research, the self-organization interaction is positioned as a factor for football fan group survival. Self-organization and self-regulation processes for such groups are an integral part of their functioning and survival. In support of this thesis, firstly, the author considers the types of social groups survival proposed by Eric Berne, and relates them to the football fans. The special attention is paid to the ideological survival, since it is associated with the phenomenon of the football fan group existence in condition of the football club absence. Secondly, the author refers to the several concepts like: the system survival, the mortality of the group and groups survival mechanisms, proposed by Talcott Parsons. The analysis is based on the «A.G.I.L.» framework which demonstrates the social functions of the system. In the case of football fans they are realized at the expense of self-regulation. Thus, as the benefits of this study, mechanisms of fan groups survival are described. As a separate mechanism the author highlights conflict as the basis for the centralization of efforts that the fan groups members put and also as a stand point for enhance of the football fan movement.

Also in this study the matter of survival of social groups is examined through the synergetic approach. Survival of the football fan groups is presented as a result of the overcoming the internal entropy of the system. In addition, in the end of the article the implementation of value basis and their functions in the self-organized football fan groups are discussed. The author demonstrates the social importance of the informal internal «code» for football fans.

This is how the author defines the role of the self-organization as a factor of the football fan groups survival. Thus, the inner football fans corporate culture is seen not only as a system that is capable of self-regulation, but also as a basic condition for self-organization.

Keywords: self-organization; self-regulation; social group; football fan; self-identification; group identity; group survival

Самоорганизационное взаимодействие как фактор выживания фанатских групп

С.С. БАРАНОВА

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

Авторское резюме

В современной Украине представители общественного движения футбольных фанатов продемонстрировали свою способность к быстрой и эффективной самоорганизации, выступив в качестве мощных акторов общественных преобразований. В данной статье самоорганизационное взаимодействие позиционируется как фактор выживания групп футбольных фанатов.

Особенно этот вопрос актуален для фанатских групп и организаций в условиях ликвидации футбольного клуба. Дальнейшее существование таких групп подтверждается наличием визуальных маркеров в общественном пространстве города в противовес угасанию проявлений культуры активного футбольного фанатения.

Сначала автор рассматривает типы выживания социальных групп, предложенных Э.Берном, и соотносит их с футбольными фанатами. Следующим шагом автор обращается к Парсоновскому пониманию выживания системы, смертности группы и механизмов выживания группы. Отдельным механизмом автор выделяет конфликт, как основу для централизации усилий членов фанатских групп.

Также в рамках данного исследования проблематика выживания социальных групп рассматривается с позиций синергетики. Выживание групп футбольных фанатов представляется как результат преодоления внутренней энтропии. Кроме этого, в конце статьи проанализирована реализация ценностных основ существования групп самоорганизующихся футбольных фанатов. Именно таким образом определяется роль самоорганизации как фактора выживания групп футбольных фанатов.

Ключевые слова: самоорганизация; саморегуляция; социальная группа; футбольный фанат; самоидентификация; групповая идентичность; выживание группы

Постановка проблеми. Останнім часом українське суспільство демонструє непересічний рівень соціальної активності, самоорганізації та консолідації. Значне місце у цьому процесі посідає активізація суспільних рухів, покликаних забезпечити реалізацію інтересів різних соціальних груп та суспільства в цілому. Важливе місце серед них посідає суспільний рух футбольних фанатів. Фанати не лише демонструють свою спроможність до швидкої та ефективної самоорганізації, але й виступають в якості потужних акторів суспільних перетворень.

Фанатські групи стають фактором інтеграції та самоорганізації молоді в аспекті громадської активності. Така ситуація руйнує стереотипні уявлення про образ футбольного фаната як, перш за все, порушника правопорядку та розкриває суспільний потенціал їх діяльності, який виявляється через різні форми самоорганізації та суспільної активності, починаючи від фанатіння, закінчуючи волонтерством та участю у бойових діях.

Як для будь-якої суспільної групи, актуальним для фанатів стає питання їх виживання. Оскільки фанатські групи є складовою відповідного суспільного руху спортивного спрямування, самоорганізація є чи не найважливішим чинником як для їх утворення, так і для подальшого функціонування у соціальному просторі. Самоорганізаційні та саморегуляційні процеси стають невід'ємною складовою виживання фанатських груп та організацій.

Також трапляються випадки ліквідації футбольних клубів. Така практика є нормою для сучасного українського суспільства,

оскільки професійний футбол має комерційну основу, а футбольні клуби виступають як організації із складною структурою та системою відносин. У такому випадку постає питання: які соціальні процеси відбуваються із фанатськими групами, які були створені з метою активного вболівання за футбольний клуб за умов його ліквідації?

Саме тому метою даного дослідження є розкриття сутності самоорганізаційної взаємодії як чинника виживання фанатських груп. Для досягнення поставленої мети доцільно розглянути дану проблематику через призму різних соціологічних підходів. У цьому аспекті варто зазначити, що у вітчизняній соціології надзвичайно мало дослідницької уваги приділено проблемі виживання таких специфічних соціальних груп, як футбольні фанати, особливо в умовах відсутності об'єкту фанатіння.

Аналіз досліджень та публікацій. Конкретним механізмам забезпечення соціальної стабільності, соціального порядку та виживання соціальних груп присвячені дослідження Е. Берна [3] та Т. Парсонса [9]. Питання соціальної самоорганізації були розроблені в роботах класиків соціології К. Маркса [1], Х. Ортеги-і-Гассета [8], Г. Спенсера [11], П. Сорокіна [10]. Ґрунтовні дослідження самоорганізації соціальних систем у сучасній вітчизняній соціології здійснили Л. Бевзенко [2] та В. Бех [4].

Але, незважаючи на досить значну кількість наукових розвідок стосовно соціальної самоорганізації та проблем виживання соціальних груп, все ж залишаються маловивченими питання ролі соціальної самоорганізації у процесах стабілізації та виживання суспільних

рухів спортивного спрямування та груп, які входять до їх складу, особливо в умовах дестабілізації внутрішньогрупової взаємодії через ліквідацію об'єкта, навколо якого вони були створені.

Фундаментальною метою будь-якої соціальної групи є її виживання на протидію деструктивним процесам у зовнішньому та внутрішньому середовищі. Не винятком стають і фанатські групи. Єдність групи забезпечується завдяки груповій ідентичності, внутрішньогруповій лояльності, інкорпорації групових цінностей та норм, прийняттю санкцій, а також за умов сприятливого соціально-психологічного клімату та сумісності членів групи, їх спрацьованості та згуртованості.

Так, Е. Берн виділяє три типи виживання соціальної групи:

1. ідеологічне виживання – існування соціальної групи у свідомості її членів або нащадків тоді, коли група перестала існувати фізично;

2. фізичне виживання – збереження індивідуальної структури групи;

3. ефективне виживання – тип виживання, що виявляється у здатності соціальної групи до організованої діяльності або боротьби. Цей тип виживання включає у себе попередні типи [3, с.30].

Як видно із бернівського розуміння виживання, соціальні групи забезпечують свою життєздатність, використовуючи досить специфічні способи. Так специфіка самоорганізації окремих системних елементів суспільного руху футбольних фанатів полягає у тому, що існування фанатських груп не завжди залежить від існування спортивної команди. Звичайно, фанатська група або організація виникає на базі того чи іншого клубу. Але в українському фанатському русі є приклади того, як організація вболівальників продовжує існувати після ліквідації команди.

Розуміння ідеологічного виживання групи уможлиблює пояснення феномена існування фанатської організації в умовах «неіснування» клубу. Так футбольний клуб, завдяки ідеологічному виживанню, існує у формі закріплення групової ідентичності у свідомості його фанатів. Крім цього, виглядає досить переконливим припущення, що існування групи фанатів можливе завдяки самоідентифікації її членів не лише з конкретним клубом, а через визначення власного місця у загальному фанатському русі.

В умовах ліквідації футбольних клубів, на підтримку яких спрямовувалась діяльність фанатських груп та організацій, спостерігається процес переорієнтації головної мети їх функціонування. Фанатіння за команду розглядається як традиція та складова самоідентифікації членів групи, а діяльність з активних форм переходять у латентні. Можуть проявлятися певні візуальні маркери подальшого існування групи

в соціальному просторі міста (графіті, стікери, активність у соціальних мережах), зберігатися деякі види діяльності, а рутину членів групи переходити у площину дозвілєвих практик.

Таким прикладом є вболівальники футбольного клубу «Поділля-Хмельницький». Сам клуб в якості професійної припинив своє існування у 2013 році. Але візуальні маркери, що мали місце у просторі міста і соціальних мережах, засвідчували, що місцева організація «Ultras» продовжувала свою активну життєдіяльність, у тому числі у складі добровольчих військових формувань. Подібна ситуація склалася із «Ultras» Вінниці, де група фанатів утворила офіційну формальну громадську організацію, у тому числі з метою відновлення професійної команди [5]. Цікавим є те, що ефективна самоорганізація в фанатських утвореннях за підтримки громадськості приводить до позитивних суспільних наслідків. Наразі обидва міста представлені відновленими футбольними клубами на професійній арені українського футболу.

У процесі виживання соціальні групи забезпечують стабільність свого існування завдяки певним універсальним, а також специфічним засобам виживання та адаптації. Таким чином, перед соціологією постає потреба дослідження тих універсальних механізмів, які забезпечують як ідеологічне, так і фізичне виживання фанатської групи протягом довгого періоду, особливо в умовах відсутності об'єкта вболівання, тобто ліквідації мети її існування, а також визначення ролі самоорганізаційної взаємодії як чинника цього процесу.

В теоретичному аспекті, перш за все, це проблема виживання соціальних систем, яка включає в себе комплекс понять, що її обґрунтовують. Зокрема в теорії організацій дана проблема описується поняттям «виживання організації», яке є запозиченим з біології та введене в теорію організації представниками організаційних підходів. Поняття виживання соціальної групи використовується для підсумкової характеристики процесу життєдіяльності групи або аналізу її рівня та протистоїть поняттю «смертності групи». В соціології дане поняття набуло ґрунтовної трактовки в структурному функціоналізмі Т.Парсонса, де основною умовою здійснення цільової діяльності соціальної системи є існування та виживання колективного суб'єкта.

В теоретичній системі Парсонса однією із основних передумов стійкого існування, основним фактором стабільності систем являється інтеграція. Соціальна система не являє собою абсолютно гомогенного утворення – вона інтегрує у собі культурні зразки, особистісну та соціальну системи. Тому природним є те, що виживання системи або її стабільність прямо залежить від успішності інтегративних меха-

нізмів. Згідно з Парсонсом, інтеграція систем є можливою лише за виконання двох основних вимог:

1. Соціальна система повинна складатись із достатньої кількості акторів, що адекватно спонукаються до дій відповідно до інтересів її системи ролей.

2. Соціальна система не повинна «отримуватись таких культурних зразків, які або нездатні забезпечити хоча б мінімальний порядок, або висувають абсолютно нездійсненні вимоги і тим самим породжують відхилення та конфлікти» [8, с.464].

Вживання соціальної групи в руслі парсонівського розуміння досягнення стабільності та рівноваги можливе завдяки виконанню нею універсальних вимог (системних імперативів або соціальних функцій системи). Такими вимогами є функція адаптації до зовнішнього середовища, ціледосягнення, забезпечення внутрішньої інтеграції елементів системи, латентності [8, с.468]. Виконання перелічених функцій для груп футбольних фанатів стає можливим за рахунок саморегуляційних процесів в середині самоорганізованих груп.

Із системної теорії Парсонса, із схеми «A.G.I.L.» (Adoptation, Goal Attainment, Integration, Latency) можна виділити набір механізмів підтримки стабільності, а отже і вживання соціальної групи. Дані механізми правомірно розглядати в якості універсальних. Таким чином, до таких механізмів належать:

1. механізми соціалізації (інкультурації), які регулюють взаємодію між особистістю та культурою;

2. механізми соціальної інтеграції (адаптації та інновації), що опосередковують взаємовідносини між групою та особистісною підсистемою;

3. механізми соціокультурної регуляції, у тому числі ціннісно-нормативної, та легітимації, що визначають взаємодію між особистістю з одного боку та соціальною групою і культурою з іншого [6, с.17].

Оскільки футбольні фанати – це самоорганізовані групи, то перелічені механізми втілюються за рахунок саморегуляції системи. За умов відсутності керівництва та регламенту, який замінюється неформальним кодексом, соціалізація (інгруппова), інтеграція та соціокультурна регуляція на всіх рівнях організації ведуться на основі самоорганізації членів фанатських груп.

Ще одним універсальним механізмом підтримки існування та вживання соціальної групи є конфлікт, який неминуче виникає в результаті зіткнення інтересів різних соціальних суб'єктів. Наявність футбольного клубу для формально або неформально організованої частини його прихильників є фундаментальним інтересом та метою існування фанатських груп.

Таким чином, конфліктна ситуація, що ви-

никає між фанатами з одного боку та власниками клубу або місцевою владою з іншого, стає основою для розгортання самоорганізаційних процесів та виступає потужним фактором мобілізації внутрішньогрупових ресурсів: людських, культурних, матеріальних та ін. Централізація комунікації в групі фокусує увагу її членів на специфічних предметах та цілях і призводить до концентрації зусиль та активізації діяльності [11, с.120]. Саме так стимулюється виживання фанатських груп у випадку конфлікту інтересів фанатів та самого клубу. Більш того, можуть з'являтися локальні суспільні рухи на базі фанатських груп, метою яких виступає, наприклад, збереження футбольних клубів. В Україні такі рухи асоціюються із наступними футбольними клубами: ФК «Металург» (м.Запоріжжя), ФК «Металіст» (м.Харків), згадані вище ФК «Поділля» (м.Хмельницький), ФК «Нива» (Вінниця) та ін.

Найактивніше соціальні механізми вживання групи запускаються у разі зниження рівня організації, ефективності функціонування та темпів розвитку системи (ентропії). Для системи настає точка біфуркації. Точками біфуркації для фанатських груп можуть стати криза внутрішньогрупових відносин або ліквідація футбольного клубу як організаційного центру. У будь-якому випадку подолання ентропії соціальної системи через розгортання внутрішньої самоорганізації призводить до створення атрактивної (стабільної) структури, що є більш розвиненою у порівнянні із попереднім станом системи. Л. Бевзенко зазначає: «Незмінно мають місце ознаки більш або менш стійкого субкультурного утворення. Локальне ціннісне, нормативне, семантичне середовище, процедури ініціації – основні культурні механізми, що забезпечують локальність атрактивної структури» [2, с. 227]. Такими локальними стабільними структурами з позицій синергетичного підходу і стають фанатські групи, які виявляють себе як схильні до виживання.

Вживання та зміцнення позицій фанатських груп на арені суспільних відносин відбувається за рахунок саморегуляційних процесів, в основу яких покладається відтворення та реалізація ціннісних засад існування тієї чи іншої групи, які формуються в процесі самоорганізаційної взаємодії. Таким чином, для розуміння ціннісних засад виживання та відтворення взаємодії людей у самоорганізованих соціальних групах, таких як футбольні фанати, необхідно розкрити ті соціальні функції, які виконує група по відношенню до її членів:

По-перше, виявлення ціннісних орієнтацій і особливих інтересів футбольних фанатів, які пов'язані з необхідністю здійснення спільних акцій заради досягнення як загальної мети, так і специфічних цілей окремих членів фанатських груп. По-друге, усвідомлення соціальної значущості цінностей, носіями яких є

фанати, та цілей їх діяльності. По-третє, узгодження ціннісних орієнтацій та особистих інтересів членів фанатських груп. По-четверте, реалізація специфічних потреб, які визначаються через групові цінності, але необов'язково пов'язані із головною метою діяльності групи (наприклад, ідеологічна або правозахисна боротьба). По-п'яте, груповий захист цінностей та інтересів фанатів. По-шосте, акумуляція соціальних (людських), культурних і матеріальних ресурсів для підтримки та розповсюдження групових цінностей. По-сьоме, впорядкування дій окремих членів фанатських груп, а також надання їм визначеної спрямованості, що сприяє підсиленню впливу групових цінностей на зовнішнє соціальне середовище.

Отже, специфіка самоорганізаційної взаємодії в соціальних системах проявляється через наявність у її суб'єктів власної внутрішньої ціннісно-нормативної структури, своїх інтересів та очікувань, які пов'язані із особистим світосприйняттям з одного боку та інкорпорованою фанатською корпоративною культурою з іншого. На основі цього будується формально нефіксований, нерегламентований але саморегульований «кодекс» поведінки.

Саме він у внутрішньогрупових відносинах зберігається та підтримується за рахунок самоорганізації та саморегуляції. Появу неформальних зв'язків ми спостерігаємо в різних суспільних системах як у горизонтальному, так і у вертикальному вимірах. Більш того, внутрішньо організаційна культура футбольних фанатів повинна розглядатися не тільки як система здатна до саморегуляції, а й як базова умова самоорганізації.

Отже, самоорганізаційна взаємодія стимулюється потужним відчуттям інгрупової приналежності. Таким суспільним групам як футбольні фанати притаманний інгруповий фаворитизм, тобто підтримка своєї групи в будь-яких, навіть найбільш проблемних ситуаціях. Члени таких груп характеризуються тим, що ефективно існують просто в силу самого членства та приналежності до даної групи, що позитивно впливає не лише на діяльність групи, але й на її виживання, особливо в умовах ліквідації футбольного клубу. Футбольні фанати розглядають себе як невід'ємну складову відповідного суспільного руху спортивного спрямування. Саме тому групи футбольних фанатів можуть продовжувати своє існування і після ліквідації команди. У таких умовах фундаментальною вимогою до подібних організаційних утворень є їх здатність до постійної підтримки самоорганізаційної взаємодії. Таким чином, фізичне, ідеологічне та, найголовніше, ефективне виживання соціальної групи футбольних фанатів в умовах наявності або відсутності такого організаційного центру, як футбольний клуб

відбувається завдяки самоорганізаційним та саморегуляційним процесам, що реалізуються в межах конкретного субкультурного середовища.

Висновки. Отже, проведений аналіз самоорганізаційної взаємодії як чинника виживання фанатських груп дозволяє зробити такі висновки:

1. Існує три типи виживання соціальної групи, а саме: ідеологічне, фізичне та ефективне, яке включає попередні типи. Фанатським групам притаманні усі перелічені типи виживання. Фанатські групи можуть виживати за умов ліквідації футбольного клубу, про що свідчать візуальні маркери в просторі міста. У такому випадку виживання носить ідеологічний характер і залежить від рівня групової ідентичності та ефективності самоорганізаційної взаємодії.

2. Виживання соціальної групи в руслі парсонівського розуміння можливе завдяки виконанню нею універсальних вимог, а саме: адаптації до зовнішнього середовища, цілеспрямованості, забезпечення внутрішньої інтеграції елементів системи і латентності. Виконання даних функцій системи для груп футбольних фанатів стає можливим за рахунок саморегуляційних процесів в середині таких самоорганізованих груп.

3. Конфлікт може виступати механізмом виживання фанатських груп. Конфлікт інтересів, спричинений загрозою ліквідації футбольного клубу, стає причиною централізації зусиль та приводить до активної самоорганізації членів фанатської групи з метою його подолання.

4. Розгортання самоорганізаційних процесів у суспільних групах футбольних фанатів приводить до створення нових атрактивних структур, які після проходження точок біфуркації демонструють схильність до виживання.

Існування та виживання фанатських груп відбувається за рахунок саморегуляційних процесів, в основу яких покладається відтворення та реалізація ціннісних засад існування фанатської групи, які формуються в процесі самоорганізаційної взаємодії її членів. Самоорганізаційна взаємодія у фанатських групах стимулюється потужним відчуттям інгрупової приналежності, інгруповим фаворитизмом. Фанати демонструють схильність до самоорганізації в силу членства та приналежності до групи, що позитивно впливає на ефективність виживання фанатських груп. Крім цього, їх активна участь у волонтерському русі, кадровому забезпеченні військових формувань свідчить про те, що існування таких груп залежить від цінностей, що виходять за рамки спортивної та вболівальницької субкультури.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Бевзенко Л.Д. Социальная самоорганизация. Синергетическая парадигма: возможности социальных интерпретаций [Текст] / Л. Д. Бевзенко – К.: Институт социологии НАН Украины, 2002. – 437с.;
2. Берн Э. Лидер и группа: о структуре и динамике организаций и групп [Текст] / Э. Берн. – М.: Эксмо, 2009. – 512 с.;
3. Вінницькі ультрас зареєстрували громадську організацію [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://vn.depo.ua/ukr/vn/vinnitski-ultras-zareestruvali-gromadsku-organizatsiyu-09062015103900> (дата звернення 24. 01. 2016) – Назва з екрана;
4. Лушников Д. Механизмы формирования и поддержания социального порядка / Д. Лушников // Общество и право. - 2005. - №4.;
5. Парсонс Т. Система координат действия и общая теория систем действия: культура, личность и место социальных систем [Текст] / Т. Парсонс // Американская социологическая мысль. – М., 1996. – С.462 – 478.;
6. Фролов М.С. Социология [Текст] / М.С. Фролов – М.: Наука, 1994. – 256 с.

Стаття надійшла до редакції 18.06.2016

REFERENCES:

1. Bevzenko L.D., 2002. Social'naja samoorganizacija. Sinergeticheskaja paradigma: vozmozhnosti social'nyh interpretacij [Social self-organization. The synergetic approach: capabilities of social interpretations]. Kyiv, 437 (in Russian).
2. Bern E., 2009. Lider i gruppa: o strukture i dinamike organizacij i grupp [Structure and Dynamics of Organizations and Groups]. Moscow, 512 (in Russian).
3. Vinnyts'ki ul'tras zareyestruvaly hromads'ku orhanizatsiyu [Ultras from Vinnytsia have registered a public organization]. Access: <http://vn.depo.ua/ukr/vn/vinnitski-ultras-zareestruvali-gromadsku-organizatsiyu-09062015103900>.
4. Lushnikov D., 2005. Mehanizmy formiovanija i podderzhaniya social'nogo porjadka [Mechanisms of formation and maintaining the social order]. Krasnodar, 16-23, (in Russian).
5. Parsons T., 1996. Sistema koordinat dejstvija i obshhaja teorija sistem dejstvija: kul'tura, lichnost' i mesto social'nyh sistem [The coordinate system of action and a general theory of action systems: culture, personality and the place of social systems]. Moscow, 462 – 478 (in Russian).
6. Frolov M.S. 1994. Sociologija [Socology]. Moscow, 256 (in Russian).

*Баранова Світлана Сергіївна – аспірант
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Адреса: : 01033, Київ, вул. Володимирська, 60*

*Baranova Svetlana S. – postgraduate
Taras Shevchenko national university of Kyiv
Address: 60, Volodymyrs'ka Str., Kyiv, 01033, Ukraine
Email: qull@ukr.net*

*Баранова Светлана Сергеевна – аспирант
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко
Адрес: 01033, Киев, ул. Владимирская, 60*